

TRADICIJSKO GRADITELJSTVO OTOKA HVARA

Naselja i arhitektura središnjeg dijela otoka

(Epoha Šćitaroci d.o.o., Zagreb, 1997.)

Ksenija Marković

Uprava za zaštitu kulturne baštine

Zagreb

Autorica Bojana Bojanić Obad Šćitaroci¹, baveći se niz godina otokom Hvarom, njegovim selima i zaseocima u urbanističkom i arhitektonskom smislu, u svojoj knjizi prati razvoj i izgradnju središnjeg dijela otoka Hvara od prapovijesti, tj. od prvih realizacija stambenih prostora Grapčeve špilje i špilje Gromin Dolac, preko ilirskog i antičkog sloja izgradnje villae rusticae u Zavali, gradina i kula kasnog srednjeg vijeka iz doba hvarskog statuta 1331., definirajući istodobno pastirska staništa i sakralnu arhitekturu crkava i samostana 15. stoljeća, opisujući pojedine kuće iz 16. i 17. stoljeća sve do današnjih perivoja, zgrada i ljetnikovca, ukazujući na polagani pad u razvoju većeg broja naselja središnjeg dijela otoka izim kontinuiranog razvoja Jelse, Zavale i V. Prapatne akcentirajući autohtono, pučko graditeljstvo.

Knjiga broji 173 stranice, podijeljena je u nekoliko poglavlja: Proslav, Uvod, Graditeljstvo središnjeg dijela otoka Hvara, Naselja središnjeg dijela otoka Hvara, te Zaključak i Zaglavak.

U Uvodu valja istaknuti dijelove koji se odnose na "Iskustva suvremene zaštite ruralnog graditeljstva u Europi", te briga koju Europsko vijeće sa sjedištem u Strasbourgu poklanja problemima očuvanja i zaštite ruralnog prostora, dok je udruga European Council for Village and Small Town, osnovana 1989., kojoj je 1993. pristupila i Hrvatska, pod nazivom Hrvatska sekcija Europskog vijeća za sela i male gradove, proširila svoje djelovanje na još jednu zemlju unutar već uključenih sedamnaest zemalja Europe.

Zanimljiva povijest središnjeg dijela otoka Hvara postaje nam bliskija kroz niz vrlo lijepih priloga kronoloških karata, prikaza razvoja naselja, prikaza komunikacija naselja koja su većim dijelom bila organizirana uzduž otočnog puta, te s etnološkog stanovišta kroz zanimljivu tabelu 38 hvarskih obitelji i njihovu rasprostranjenost u promatranom središnjem dijelu otoka Hvara. Također je, s etnološkog stanovišta, potrebno istaknuti zanimljivu analizu veza koje su pojedine obitelji održavale s ostalim naseljima, kao i analizu položaja stambeno-gospodarskih aglomeracija svake od spomenutih obitelji. Svako naselje obrađeno je katastarskim podlogama, pomno izrađenim

arhitektonskim skicama i snimkama građevina kao i građevinskih sklopova popraćenim legendama, te vrlo dobrim crno-bijelim fotografijama koje su još jedno svjedočanstvo skladnog, humanog i snažnog izraza domaćega graditelja u kamenu.

Analize i istraživanje dr. sc. Bojane Bojanić Obad Šćitaroci prinos su konzervatorskom promišljanju očuvanja prepoznatljivosti ambijenta i tradicionalnih graditeljskih osobitosti. Ovim radom nastojala je autorica uočiti bitne čimbenike stoljetnog razvoja graditeljstva središnjeg dijela Hvara, svijeta koji je živio "nakraj svijeta". To je u prvom redu, kako je istaknuo akademik Velimir Neidhardt, "nerušilačka tradicija" našega domaćeg puka, koja od preuzimanja antičkih uzora do danas pokazuje kontinuitet u preuzimanju matrice i obrasca tradicije, u arhitektonskom i građevinskom pogledu, ali i u društvenim odnosima koji su ostali petrificirani u različitim poslovicama otoka. Ovu knjigu možemo promatrati kao svojevrsan putokaz za očuvanje naše kulturne baštine, apelom za zaštitu svega zatečenog, a uz to je i vodič po magičnom otoku Hvaru.

Velike ideje koje su označavale epohe razvijenog svijeta, na otoku su se javljale kao jeka – kaže autorica. Ističe se potreba za suglasnošću s okolnom prirodom, prirodnim materijalima, suglasnošću suživotu koji izvire iz skladnih sklopova zgrada. Ovdje nema i ne bi smjelo biti drastičnih arhitektonskih i građevinskih opozicija. U homogenoj ruralno-urbanoj slici naselja otoka Hvara poetično se ističu cjeline, stvoreni ensembli koji su svoje osnove našli u stoljetnoj logici vrednota.

Bilješke:

1. U Hrvatskoj održan je u okviru XII. svjetskog kongresa etnologa i antropologa International Union of Anthropology and Ethnology Sciences (IUAES) 1988. simpozij, pod naslovom Etnologija i arhitektura, koji je rezultirao zbornikom radova pod istim naslovom. Igru sudbine, Zbornik radova simpozija Etnologija i arhitektura, kojem je prisustvovalo 36 izlagača, referenata iz zemlje i inozemstva, a među njima i autorica, pojavio se netom pred izbijanjem rata u Hrvatskoj i napada jugoslavenske armije 1991. godine. U proslavu Zbornika stoji rezolucija: "Sudionici simpozija Etnologija i arhitektura.. primaju s dubokim ogorčenjem vijesti o destrukciji seljačkih kuća i cijelih sela u Rumunjskoj, osobito onih koja su proglašena spomenikom kulture... U povodu tragičnog događaja apeliramo na razum. Rezoluciju ne treba shvatiti kao politički, već kao kulturni čin. Svoje neslaganje izražavamo kao stručnjaci i znanstveni radnici, koji se bave tradicijskom, seljačkom kulturom i nadamo se da će našu poruku primiti oni kojih se ona tiče". Godine 1988. a u okviru istoga kongresa bila je prikazana u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu izložba Tradicionalnoga graditeljstva i arhitekture tadašnje a sada već bivše Jugoslavije. Destrucija i nasilje nastalo tijekom ratnih zbivanja nad ljudima i krajovcima, na arhitekturi kao i spomenicima kulture, zaštićenim cjelinama, gradovima, pa i onima što su poput Dubrovnika, upisani u registar svjetske baštine, nad prirodnim ljepotama također upisanim u listu svjetske baštine kao što su Plitvička jezera, te široki pojasevi Hrvatske koji su nakon rata izgledali, a i još čuvaju biljeg Mjesečeve površine, gdje je sve zbrisano, pobudili su zaštitare da potkraj rata 1995. održe stručni skup "Obnova i očuvanje hrvatske pučke graditeljske baštine". Naknadno 1997. pojavio se i zbornik sažetaka tadašnjih izlaganja. I tada je autorica Bojana Bojanić Obad Šćitaroci bila prisutna i aktivna kao i uvijek sudjelovala svojim prilozima.